

Bosnyák István

A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság hungarológiai tevékenységéről

1990 nyarán a délvidéki magyarok kisebbség- és művelődéstörténetének egy mindenképpen sajátos civiltársadalmi szerveződése jött létre. Egy olyan társaság, amely első ízben fogta össze a második Jugoszlávia valamennyi magyar nyelvszigetének és régiójának értelmiségét, ugyanakkor pedig, szintén első ízben, a legkülönbébb hivatású értelmiségieket is, kezdve a népművelőktől és művelődésszervezőktől a természettudományi és műszaki kutatókig, főiskolai és egyetemi tanárokig.

Ily módon valósult meg a vajdasági (szerbiai), drávaszögi és szlavóniai (horvátországi), valamint a muravidéki (szlovéniai) magyar értelmiségiek eladdig pártpolitikai anatémákkal lehetetlenné tett vertikális szerveződése, másrészt pedig így konstituálódott a hagyományosan mindig is irodalomcentrikus kisebbségi kultúra addigi szerveződési modelljének meghaladását is felvállaló, az interdiszciplinaritást programszerűen is követni igyekvő, intézményközi társulás.

Ezek szerint nem csupán vajdasági, hanem egyetemes délvidéki térségekre tervezte létét a JMMT, és nemcsak anyanyelvi, de nyelvközi, illetve komparatistikai vonatkozásban is. Mégpedig arra a közismert, művelődéstörténeti alaptényre építve, hogy a századok során a történelmi Magyarország délnyugati-déli peremvidékein – Pólától kezdve Fiumén, Zágrábon, Muraszombaton, Eszéken, Szabadkán és Versecen át Belgrádig, a második világháború utáni évtizedekben pedig hovatovább a macedón Szkopjéig és a montenegrói Titogradig – egy sajátos magyar-délszláv és magyar-jugoszláviai kisebbségi kapcsolattörténeti zóna jött létre, anyanyelvű kultúránk egyidejűleg „adó” és „kapó”, természetes régiójaként. Ezért lett Társaságunk nemcsak a délvidéki magyar írók, tudósok, publicisták, társadalom- és természettudományi, illetve műszaki szakírók, mű- és szakfordítók meg népművelők társulása, hanem a nem magyar anyanyelvű, de a magyar kultúrával is alkotói kapcsolatban álló jugoszláviai írók, műfordítók és komparatisták szerveződése is.

Már a fentiekből is kitetszik, hogy a JMMT tevékenysége jórészt – ha nem is kimondottan csak – a szűkebb és tágabb értelemben vett hungarológia fogalomkörét is fedi.

Megnyilvánul ez a Társaság szervezeti fölépítésében, azaz szakosztályi tagolódásában is. Tucatnyi szekciója között ugyanis olyan közvetlenül is hungarológiai irányultságú szakosztály van, mint amilyen például a

művelődés- és helytörténeti; nyelvészeti és nyelvművelői; irodalomtörténeti, kritikai és bibliográfiai; etnográfiai és folklorisztikai, vagy a mű- és szakfordítói szakosztály.

E szekciók az előszóformájú, tudománynépszerűsítő tevékenységük mellett kimondottan alkotó-, kutató- és kiadótevékenységgel is foglalkoznak. Főbb hungarológiai tárgyú és/vagy vonatkozású, az alapozásnál tartó projektumaink közül kiemelhetők az alábbiak: szociológiai és demográfiai folyamatok Szlovénia, Horvátország és Vajdaság vegyes lakosságú vidékein; a Muravidék, Szlavónia, Drávaszög, Bácska, Bánát és Szerémség művelődéstörténetének tárgyi és építészeti emlékei; a magyar természettudományi és műszaki kutatók, feltalálók és tudósok hozzájárulása a soknemzetiségű Vajdaság tudománytörténetéhez a Monarchia idejétől napjainkig; magyar – délszláv interetnikus kapcsolatok a művészetek történetében; Vajdaság, Drávaszög, Szlavónia és a Muravidék soknyelvű iskoláztatása a török hódoltság utáni időktől napjainkig; a jugoszláviai magyar irodalom jelenléte és kritikai recepciója a közép- és nyugateurópai literatúrákban, stb. (E projektumok jó részét – a második Jugoszlávia széthullása következtében – természetszerűleg le kellett szűkíteni a mai Szerbia területére, miként a Társaság horvátországi és szlovéniai tagozatával is – jelenleg – csak közvetett kapcsolat tartható fenn.)

Az alkotó-, illetve gyűjtő- és kutatómunka eredményeit a szakosztály tagjai a JMMT Kiskönyvtárában publikálják, évenként rendszeresen meghirdetendő belső pályázat révén. Az eddig épp negyedszáz könyvet megjelentetett Kiskönyvtárnak tucatnyi önálló műfaji-tematikai sorozata van, nevezetesen a *Természettudomány és -tudománytörténet*; *Szociográfia*; *Néprajz, folklór népköltészet*; *Nyelvészet*; *Líra, epika, dráma*; *Műfordítás és kapcsolattörténet*; *Esszé, irodalmi közírás*; *Irodalomtörténet, kritika, bibliográfia*; *Jugoszláviai magyar exteriorika*; *A JMMT évkönyvei*. Induló sorozatunk az *Élet- és korrajzok*.

E sorozatok eddigi terméséből ezúttal néhány olyan címszót emelnénk ki, amely talán némi hungarológiai fontossággal is bír.

Cs. *Simon István* szociográfiai riportjainak gyűjteménye (*Sóvirág*. Észak-Bánát szociográfiájához) az egyik kisebb vajdasági tájegységünk rohamos demográfiai változásának láttelejét nyújtja, dr. *Burány Béla* szociográfiai interjúinak két kötete viszont (*Emberek, sorsok, balladák*; *Emberek, sorsok, katonák*. Így éltünk Dél-Pannóniában I-II.) tágabb vajdasági térségeket ölel fel.

Nyelvészeti sorozatunkban látott napvilágot *Pataky András: Baranya titkokat rejtegető földrajzi nevei* c. gyűjteménye, mely Dél-Baranya, azaz Drávaszög időközben háborús kiűzetéssel sújtott magyarságnak állít nyelvészeti emléket. Dr. *Molnár Csikós László* nyelvművelő kötete

(*Böngészések nyelvhasználatunk eszköztárában*) a délvidéki magyar köznyelv állapotát és rendszerbomlási tüneteit vizsgálja, *Silling István* mgr. pedig a néprajzi és nyelvjárási szempontból egyaránt és okkal híres bácskai falunk nyelvi rendszerét fixálta a *Kupuszinaí tájszótárban*.

Művelődés- és helytörténeti kiadványaink köréből *Mojzes Antal* kétkötetes falumonográfiáját említenénk (*Bajok művelődési krónikája I-II.*), a néprajzi tematikájú kiadványaink közül pedig *Tripolsky Géza* két könyvét a bácskai-bánati Tisza-vidék népeletéről és folklórjáról („*Nem bánom, hogy juhásznak születtem*”; *Munkánk, ünnepek, népszokások*). Ugyanebben a sorozatban látott napvilágot egy társasági szerzőcsoport közös tanulmánykötete is, mely folklorisztikánk eddig elhanyagolt témakörét vizsgálja (*Bácskai magyar népviseletek*).

Irodalomtörténeti, kritikai és bibliográfiai sorozatunkban jelent meg *Thomka Beáta* tanulmánykötete (*Prózatörténeti vázlatok. Vajdasági regények, novellák a két háború között*), továbbá *Fekete J. József* kritikagyűjteménye (*Próbafüzet. Műbírálatok az 1980-as évek jugoszláviai magyar prózájáról*), illetve *Györe Géza Fehér Ferenc - bibliográfiájának* első könyve.

Horvát Ottó fiatal műfordítónk kétnyelvű Pilinszky-kötete (*Krater/Kráter*) a magyar költő első átfogó bemutatása szerb nyelven, míg e sorok írója a Társaság komparisztikai tevékenységéből adott ízelítőt a főként magyar – horvát irodalmi kapcsolatokat vizsgáló tanulmánykötetével („*Lehetetlen*” *kapcsolatok „lehetetlen” időkben*).

Külön kell szólni a recepció-, illetve exteriorika-sorozatunk első kötetéről (*Hírünk a világban. Jugoszláviai magyar exteriorika I.*) A második Jugoszlávia határain kívül megjelent primer közléseket s a délvidéki magyar szellemi élet kritikai, illetve sajtóvisszhangját tartalmazó bibliográfia felöleli a művelődési életünk intézményes alapjaival; könyvtár- és folyóirat-kultúránkkal; társadalmi és egyházi életünkkel; alsó-, közép- és felsőfokú oktatásunkkal; filológiai, lingvisztikai, társadalmi és természeti tudományainkkal s a különböző művészeti diszciplínáinkkal kapcsolatos európai, amerikai és kanadai recepció anyagot. A sorozat 1945-től 1990-ig hivatott prezentálni ezt a kisebbség- és művelődéstörténeti szempontból egyaránt fontos bibliográfiai adattárt, éspedig retrospektív feldolgozásban. (Az első kötet az 1989-90-es évet ölelt fel.) E projektumunk felvállalója az OSZK Hungarika Dokumentációs Osztályának munkatársi köre, s e vállalkozás, tudunkkal, úttörő jellegű az egész Kárpát-medencei magyar kisebbségi régióban.

Szóljunk legvégül két művelődési létesítményünk megalapozásáról is. Az egyik a jugoszláviai magyar tárgyi és szellemi néprajz dokumentációs központja, melyet a zentai Múzeummal karöltve alapoztunk meg, s amelynek az lesz a rendeltetése, hogy – hatalmas hiányt pótlendő – egy helyen

összpontosítsa a vonatkozó könyv-, folyóirat-, kézirat-, fénykép-, magnó- és filmanyagot, valamint tárgyi néprajzunk még begyűjthető és felvásárolható dokumentumait. A másik rokonlétesítmény viszont a jugoszláviai magyar irodalom dokumentációs központja, melyben szűkebb pátriánk 1945 óta elhunyt magyar íróinak és szakíróinak alkotói hagyatékát tervezzük begyűjteni autográf és/vagy fénymásolt formában, hogy a művelődés- és kortörténeti jelentőségű filológiai anyag – pl. a szerzői levelezések – szakszerű feldolgozását követően a publikálásra érdemes közöletlen hagyatékrészek kiadására is sor kerülhessen, mindenekelőtt az újvidéki Magyar Tanszéken dolgozó tagtársaink közreműködésével.